

UN SIGILIU BIZANTIN DESCOPERIT LA HISTRIA

Săpăturile arheologice din ultimii 15 ani, de la Histria, au scos la lumină numeroase vestigii din epoca bizantină, oferindu-ne imaginea concretă a viețuirii cetății din ultima fază a existenței sale. Încep să fie cunoscute din ce în ce mai precis diversele aspecte de natură economică, socială și politică ale orașului din etapa bizantină, al cărui cadru general de dezvoltare se conturează destul de limpede¹. Rolul datelor arheologice este esențial în această operă migăloasă de reconstituire a unei perioade istorice a cetății, despre care izvoarele scrise ale vremii nu ne-au păstrat nici un fel de informații.

În asemenea condiții, este ușor de înțeles importanța descoperirii unui sigiliu bizantin (fig. 1), ce sporește numărul documentelor deosebit de prețioase privind etapa finală a Histriei, care își continuă existența urbană, organizată, pînă în primele decenii ale sec. al VII-lea e.n.². Sigiliul s-a găsit în mod întâmplător, în vara anului 1962, între dalele pieții din epoca romano-bizantină, aflată în imediata vecinătate a Porții Mari.

Piesa, în general destul de bine conservată, este puțin deteriorată în dreptul celor două orificii ale canalului transversal, prin care trecea șnurul ce lega plumbul de scrisoare. Forma este ușor ovală, cu diametrele de 16 și 19 mm și grosimea de 3 mm.

Pe avers este reprezentată, sumar și stîngaci, imaginea Fecioarei pe tron, văzută din față, purtînd pruncul pe brațul stîng; de o parte și de alta a tronului cîte o ramură de măslin sau de finic arcuită.

Pe revers apare o monogramă cruciformă, compusă din următoarele litere grecești : Θ și E la extremitățile barei transversale, T la mijloc, Δ legat cu Ω la baza hastei verticale și ⚪ (din cauza rupturii sigiliului, brațele sînt distruse) la capătul de sus al crucii. Monograma, avînd toate

¹ Em. Condurachi, *Histria à l'époque du Bas-Empire d'après les dernières fouilles archéologiques*, în *Dacia*, N.S., I, 1957, p. 251—256; idem, *Histria romano-bizantină în lumina ultimelor săpături*, în *Monumente și Muzeu*, I, 1958, p. 26—31.

² H. Nubar, *Monede bizantine de la începutul secolului al VII-lea și sfîrșitul cetății Histria*, în *SCN*, III, 1960, p. 183—185.

elementele clare, se poate transcrie, fără dificultate, sub forma $\theta\epsilon[\omicron]\delta\acute{\omega}\tau\omicron\upsilon$ ³.

Nu putem formula nici o ipoteză despre acest Theodotos, posesorul sigiliului. Pe piesă nu apare nici un indiciu suplimentar, din care să rezulte titlul sau funcția lui sau măcar să sugereze dacă era un personaj eclesastic, militar sau civil. Tot atât de obscură rămâne identificarea

Fig. 1. — *Histria*. Sigiliu bizantin de plumb, din sec. VI — VII e. n. (mărită de aproximativ 3 ori).

orașului său de reședință de unde a expediat la *Histria* documentul cu sigiliul respectiv.

În schimb, cu mai mult succes credem că poate fi rezolvată problema cronologică. Piesa se încadrează în categoria sigiliilor bizantine cu monogramă, aparținând perioadei celei mai vechi, adică, în special, sec. VI—VII e.n. Din această categorie, tipul cel mai răspândit prezintă pe fiecare față câte o monogramă cu numele posesorului (pe av.) și funcția sau titlul său (pe rv.) ⁴. Deseori monograma apare numai pe una din fețe, fiind înlocuită pe cea opusă prin efigia Fecioarei cu pruncul, executată de obicei într-un mod neîndemînic ⁵. Uneori, în locul efigiei amintite, întîlnim și alte reprezentări cu caracter religios ⁶.

³ Transcrierea numelui de Theodotos într-o monogramă aproape identică cu cea de pe exemplarul de la *Histria*, la V. Laurent, *La collection C. Orghidan*, Paris, 1952, n. 600, pl. LXIX.

⁴ G. Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire byzantin*, Paris, 1884, p. 85—89, datează exemplarele din această categorie în sec. VI—VII e.n.; V. Laurent, *op. cit.*, p. 273—293, datează unele piese și în secolele următoare. Cele 82 piese cu monogramă pe ambele fețe se repartizează cronologic în felul următor: sec. al VI-lea, 5 ex.; sec. VI—VII, 26 ex.; sec. al VII-lea, 31 ex.; sec. VII—VIII, 10 ex.; începutul sec. al VIII-lea, 6 ex.; sec. VIII—X, 4 ex. Deci exemplarele datate după sec. al VII-lea reprezintă numai 1/4 din numărul total al sigiliilor prezentate.

⁵ G. Schlumberger, *op. cit.*, p. 86; W. Knechtel, *Plumburi bizantine*, în *BSNR*, XII, 1915, p. 80—97, n. 15—22; H. Metaxa, *Plumburi de marcă de la Tomi*, în *BCMI*, VIII, 29, 1915, p. 31—35, n. 4; V. Laurent, *op. cit.*, n. 664. Toate exemplarele menționate sînt atribuite sec. VI—VII e.n.

⁶ Sfînt, înger sau un animal, de obicei simbol al evangheliștilor; cf. G. Schlumberger, *op. cit.*, p. 86; W. Knechtel, *art. cit.*, n. 23—25; H. Metaxa, *art. cit.*, n. 5—6.

Exemplarul de la Histria îmbogățește grupa de sigilii din care face parte cu un nou tip. Spre deosebire de sigiliile cunoscute din această vreme, în care imaginea Fecioarei apare numai bust sau în picioare, cu medalionul cu chipul lui Isus ⁷, pe piesa de la Histria ea este reprezentată stînd pe tron, cu pruncul în brațe. De altfel și în epocile următoare o asemenea reprezentare este extrem de rară ⁸.

Numai prin prisma elementelor sale iconografice și paleografice sigiliul de la Histria nu permite o încadrare cronologică mai restrînsă decît cea atribuită categoriei respective. Lucrul acesta este în general valabil pentru întreaga sigilografie bizantină : se știe că, în afara exemplarelor aparținînd împăraților, înalților demnitari cunoscuți sau menționînd funcții bine delimitate în timp, restul sigiliilor nu conține indicații precise cronologice. Datarea lor se face pe baza analizei de ordin tipologic-iconografic, care reușește să stabilească epoca respectivă doar în linii mari, neavînd la dispoziție elemente bine definite, caracteristice numai unui număr foarte redus de ani ⁹.

În cazul sigiliului prezentat de noi, singura precizare care poate fi făcută este fixarea unui *terminus ante quem*, impus de datele cunoscute pînă în prezent asupra sfîrșitului Histriei, în primele decenii ale sec. al VII-lea. Am arătat cu alt prilej, pe baza descoperirilor monetare din timpul împăraților Focas și Heraclius, coroborate de mărturiile arheologice, că Histria își continuă viața cu caracter urban organizat pînă în primele decenii ale sec. al VII-lea ¹⁰. Așadar, în aceste condiții, datarea sigiliului poate fi restrînsă între sec. al VI-lea și începutul sec. al VII-lea. Recenta descoperire completează cunoștințele noastre asupra Histriei din această vreme : o cetate care, nu numai că-și păstrează aspectul său urban, cu case din piatră și cărămidă, străzi bine pavate și canalizate, dar continuă să întrețină relații active, oficiale, cu alte centre ale imperiului bizantin.

H. NUBAR

⁷ Cum apare pe toate exemplarele publicate de autorii citați la notele 3 și 4.

⁸ G. Schlumberger, *op. cit.*, p. 25.

⁹ *Ibidem*, p. 80, arată clar acest lucru, în încercarea de a stabili caracterele distinctive ale sigiliilor, în funcție de anumite epoci; același lucru rezultă și din analiza diferitelor tipuri care apar pe sigiliile bizantine, cum ar fi imaginea Fecioarei, care e frecventă din sec. al VI-lea pînă în sec. al XIII-lea. De altfel, din aceste motive, clasificarea sigiliilor, atît la G. Schlumberger cit și la V. Laurent, este făcută cu totul după alte criterii decît cele cronologice.

¹⁰ H. Nubar, *art. cit.*